

tekst geven de schrijvers per probleem nog wat vuistregels.

Een leuke afwisseling zijn de intermezzo's, met soms een stukje casuïstiek of een blik op komende ontwikkelingen. Sommige intermezzo's beschrijven een stukje geschiedenis. Zo kwam ik historische toppers als Hippocrates en Boerhaave tegen, maar regelmatig worden de ontwikkelingen van de laatste tientallen jaren geschetst. Wellicht onbedoeld geeft het historisch perspectief ook de relativiteit van de huidige kennis – en dus van dit standaardwerk – weer.

Desalniettemin mag u wat mij betreft een plaatsje inruimen voor deze bijna 900 pagina's tellende pil.

Hans Bouman

Epidemiologie

Bouter LM, Van Dongen MCJM, Zielhuis GA. *Epidemiologisch onderzoek. Opzet en interpretatie. Vijfde, herziene druk*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 2005. 326 pagina's, € 54,50. ISBN 90-313-4262-9.

Epidemiologie als hulpwetenschap is vandaag de dag voor de huisarts bijna net zo noodzakelijk als anatomie en fysiologie. Dit boek is een grondig herziene vijfde druk en is, met honderd bladzijden minder dan de vorige druk, fors afgeslankt. Altijd prettig voor een drukbezette huisarts. In deze druk heeft men ervoor gekozen om het hoofdstuk over systematisch literatuuronderzoek – in casu meta-analyses – weg te laten en om hoofdstukken over genetische epidemiologie en plotselinge uitbraken toe te voegen. Deze keuze is goed te begrijpen vanuit de optiek van de auteurs omdat zij epidemiologie als zelfstandige wetenschap beoefenen, maar voor de huisarts is het minder voor de hand liggend.

De lay-out van het boek is aantrekkelijker geworden doordat er één steunkleur is gebruikt. De voorbeelden zijn uit de tekst gehaald en in aparte blauwe kaders geplaatst.

Doordat aan het begin van ieder hoofdstuk leerdoelen zijn geformuleerd en aan het eind de kernpunten uit het hoofd-

stuk worden opgesomd, heeft het boek als leerboek aan kracht gewonnen. Leerdoelen en kernpunten hielpen mij enorm de grote lijn niet uit het oog te verliezen en werkten prima als geheugensteun en samenvatting.

Aan het eind van ieder hoofdstuk staan oefenopdrachten. De antwoorden staan op de website www.bsl.nl/epidemiologischonderzoek. Op deze website geeft men voor ieder hoofdstuk een verwijzing naar relevante links met bij iedere link een korte beschrijving.

Het boek is duidelijk een cursusboek of een individueel leerboek epidemiologie. Een hoofdstuk lezen zonder de voorafgaande hoofdstukken kan niet zonder flink terug te bladeren. Even snel een begrip opzoeken is er ook niet bij. Gezocht naar het begrip 'odds-ratio' werd ik via de index keurig verwezen naar de desbetreffende paragraaf, maar zonder kennis van het voorafgaande las deze paragraaf moeizaam. Als naslagwerk is dit boek ongeschikt.

Zoals gezegd geen boek waar je een los hoofdstukje uit leest. Zeker de eerste vijf hoofdstukken moet de lezer van begin tot eind bestuderen. Deze hoofdstukken gaan over epidemiologie, frequentie, associatie, onderzoeksopzet, validiteit en precisie.

Met die basiskennis kan de lezer de andere vijf hoofdstukken wellicht apart lezen. Deze gaan over etiologie, diagnostiek en prognostiek, interventie en voor de liefhebbers genetische epidemiologie en plotselinge uitbraken. Dit bezwaar is het boek en de auteurs niet kwalijk te nemen, maar maakt het toch minder geschikt voor de boekenkast van de huisarts, die nog geen twintig minuten per week aan het lezen van literatuur besteedt.

Voor wie is het boek wel interessant? Ik zou zeggen: voor aiôs'sen als cursusboek binnen de opleiding en voor huisartsen die hun eerste stappen als onderzoeker zetten of een bijzondere interesse in onderzoek hebben en, laten we dat niet vergeten, liever hun kennismaking met de epidemiologie in het Nederlands starten.

Jan Hoekstra

Zinnig omgaan met geweld

Hans van Doremalen, Melani Vervoort. *Effectief omgaan met agressie en zinloos geweld. Calamiteiten en de verwerking ervan*. Maarssen: Elsevier Gezondheidszorg, 2005. 136 pagina's, € 19,95. ISBN 90-352-2792-1.

Agressie is een verschijnsel dat zeer weinig voorkomt in de huisartsenpraktijk. Toch is het een relevant onderwerp, omdat het veel impact voor betrokkenen heeft. Het is vooral belangrijk om regelmatig voorkomende misverstanden en conflicten niet uit de hand te laten lopen, frustraties te hanteren en om bij dreigende agressie deëscalerend op te treden.

Als (co)auteur van een soortgelijk boekje¹ en trainer op dit gebied is mijn oordeel over dit boekje uiteraard niet geheel onbevagen.

Dit is een boekje dat zich zowel op de zorg, het onderwijs, het bedrijfsleven, de politie, de brandweer, het leger, het gevangeniswezen en de beveiligingswereld richt. Een zeer brede doelgroep dus. Het beperkt zich bovendien niet tot agressie in die sectoren, maar bespreekt ook het omgaan met en het verwerken van zogenaamd zinloos geweld en (gewelddadige) calamiteiten. Ruim een derde van de inhoud gaat over verwerking van psychotrauma en slachtofferhulp. Het eigenlijke onderwerp – het omgaan met conflicten en agressie – omvat slechts 20 van de 136 pagina's. Bovendien is dat aantal nogal opgeblazen met veel wit en illustraties, in feite bestaat het boekje uit 100 bladzijden relevante tekst.

Het is ook wonderlijk dat het boekje in het geheel geen literatuurlijst of verwijzingen bevat. Er zijn wel relatief uitgebreide besprekingen van onderwerpen als: de evolutie van de hersenen, de functie van agressie in de evolutie en experimenten met manipulaties van (agressief) gedrag van Mildram en Zimbardo uit de jaren zeventig van de vorige eeuw. Maar de auteurs verantwoorden aangehaald 'onderzoek' nergens, terwijl vaak ook niet duidelijk is wat het onderzoek ons leert over het onderwerp. De uitwaaiering van de inhoud – er is zelfs een hoofdstuk

gewijd aan het voeren van een slecht-nieuwsgesprek zonder dat het duidelijk is hoe dat aan het onderwerp gelieerd is – en de breedte van de doelgroep maakt het boekje nogal pretentius.

Het illustratiemateriaal is merkwaardig: foto's van een Duits concentratiekamp, van slachtoffers van de tsunami in 2004, prachtige foto's van een bliksemschicht, voetstappen in het zand en rotsen aan zee.

Medisch-psychiatrische aspecten van agressie komen in het geheel niet aan de orde. Heel modern, maar evenzo commercieel, is de koppeling aan maar liefst twee websites: www.agressiegezondheidszorg.nl en www.omgaanmetagressie.nl, waarmee het gebied op internet min of meer ingenomen wordt. Het onderwerp is *hot*: tik het in op Google en je krijgt duizenden verwijzingen. Op de een of andere manier is agressie net zo iets als seks. Alleen het woord al trekt de gretige blik. Dit boekje is gemaakt met steun van en steunt de Landelijke StichtingTegenZinloosGeweld. Van het schrijversechtpaar brengt de man zijn ervaring bij de Koninklijke Marechaussee in en de vrouw haar ervaring als slachtoffer. Ondanks de kanttekeningen is het een sympathiek boekje, dat met veel betrokkenheid is geschreven. Ik betwijfel echter of het mensen leert om effectief om te gaan met conflicten of lastig en agressief gedrag van patiënten in de gezondheidszorg.

Douwe de Vries

1 Geuk Schuur, Douwe de Vries. *Omgaan met conflicten en agressie in de medische praktijk*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 2001.

Een avondje poortarts met ER the game

ER the game. Mindscape, 2005. Dvd, Engelstalig, Nederlands ondertiteld. Systeemvereisten minimaal Windows XP, 2.0 GHz Pentium 4 of vergelijkbaar, 512 MB RAM, 64 MB videokaart. € 29,90. ISBN 90-546-7437-7.

Denkt u na een druk spreekuur vol functionele klachten wel eens met weemoed

terug aan uw periode als poortarts, heeft u veel tijd over én bent u geen digibeet? Dan is *ER the game* hét computerspel voor u.

Dit spel is gebaseerd op de gelijknamige tv-serie, met de stemmen van daaruit bekende acteurs als Noah Wyle en Mekhi Phifer. Je begint als co-assistent op de Spoedeisende Hulp van het County General Hospital in Chicago. In een realistische 3D-simulatie word je na een kort welkomstwoord losgelaten op de ziekenhuisvloer, waar je meteen al te maken krijgt met zieke patiënten. Je krijgt allerlei opdrachten die je binnen een bepaalde tijd moet volbrengen om een berisping of zelfs ontslag te voorkomen. De opdrachten variëren van het zien van nieuwe patiënten tot het voeren van gesprekken met collega's en eten in de kantine. In het begin hebben je patiënten nog eenvoudige problemen, zoals schaafwonden en kneuzingen, maar gaandeweg krijg je te maken met gecompliceerdere gevallen, en ontwikkel je jezelf tot volwaardig arts. Bij de behandeling van patiënten kun je net als in een echt ziekenhuis laboratorium- en röntgendiagnostiek laten verrichten, waarbij je 'brancardduwers' en verpleegkundigen moet inschakelen. Ook komen verderop in het spel politieke kwesties en ethische dilemma's aan bod.

Van deze laatste zaken en van de beloofde 'heftige romances' heb ik tijdens het spelen echter weinig gemerkt. Het duurt

namelijk even voordat je doorhebt hoe het spel werkt. Daarbij is een snelle computer of heel veel geduld een eerste vereiste. Mijn gemiddelde computer kon al die 3D-beelden namelijk nauwelijks aan. Daarbij is het erg jammer dat je alleen met andere personages kunt communiceren door middel van symbolen als 'meeleven', 'prijzen', 'grap' of 'roddelen'. De tijdens de huisartsopleiding geleerde communicatietechnieken kun je hier slecht toepassen, maar misschien zijn die technieken ook niet het belangrijkste op een Spoedeisende Hulp.

Kortom, voor huisartsen die weer eens een avondje poortarts willen zijn, die een supersnelle computer hebben, én die de tijd en zin hebben om zich te verdiepen in een simulatiespel, is *ER the game* een aanrader.

Erwin Klein Woolthuis, *aiotho*

Mijn vader heeft Alzheimer

Stella Braam. *Ik heb Alzheimer. Het verhaal van mijn vader*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2005. 206 pagina's, € 17,50. ISBN 90-388-0338-9.

Dit is een bijzonder mooi boek. Stella Braam (schrijver/journalist) beschrijft het ziekteproces en de ziektebeleving van haar vader, René van Neer. Van Neer was kinderpsycholoog en is gewend situaties te analyseren en te beschrijven. Dat doet hij ook met de symptomen en gevolgen van zijn eigen ziekte. We krijgen hierdoor inzicht in zijn gedachten en belevingswereld. De emoties variëren van opgewektheid ('Alzheimer is een avontuur; ik ga het aan!') tot woede ('Waarom zit ik dan opgesloten? Wie heeft dit bedacht? Dit is puur getreiter') en intens verdriet ('Ik heb geen *stoprechten* meer, ze doen met je wat ze willen'). De vergeetachtigheid, de taalproblemen, het terugvallen op oude vaardigheden, de onrust: het wordt allemaal van binnenuit beschreven, en het wordt daardoor heel begrijpelijk en komt zo heel dichtbij.

Het boek is ook een aanklacht tegen de negatieve beeldvorming bij dementie. 'Men schrijft te negatief over deze ziekte,'